

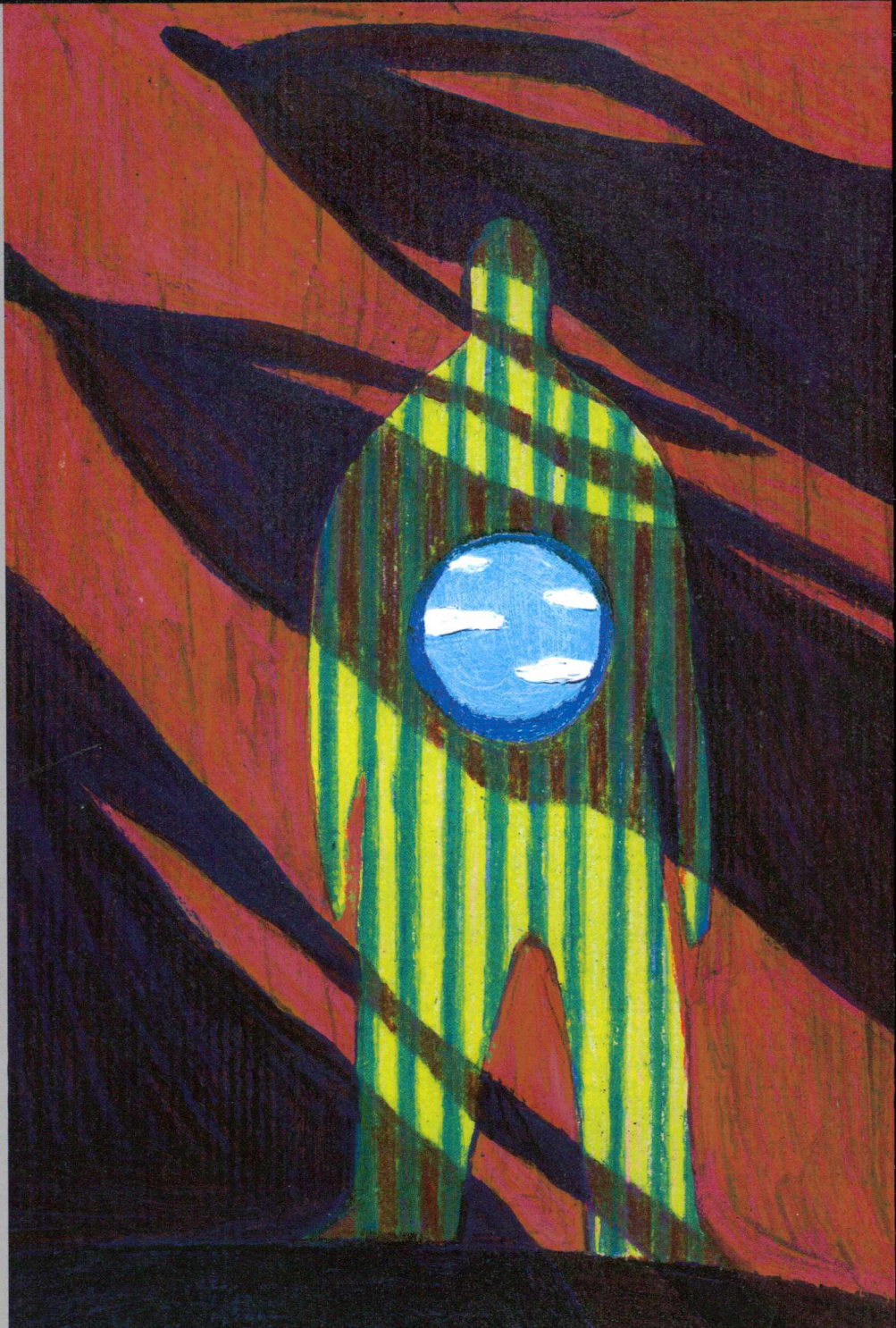

פוליטיקה

כתב עת למדע המדינה וליחסים בינלאומיים

חורף 2003, תשס"ג, גיליון מספר 10

זכויות אדם

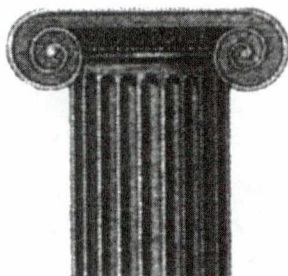

המכון ליחסים בינלאומיים
ע"ש לאונרד דייוויס
האוניברסיטה העברית
בשיתוף העמותה הישראלית
לחקר הפוליטיקה

פוליטיקה

כתב עת ישראלי למדע המדינה וליחסים בינלאומיים

גיליון מספר 10
חורף 2003; תשס"ג

המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס
האוניברסיטה העברית בירושלים
העמותה הישראלית לחקר הפוליטיקה

POLITIKA

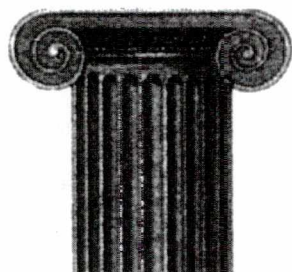
The Israeli Journal of Political Science & International Relations

The Leonard Davis Institute of International Relations
The Hebrew University

The Israeli Association for the Study of Politics

פוליטיקה

עורך אקדמי: גד ברזילי

מערכת: דן אבנון

עמנואל אדלר

אלה בלפר

ניב גורדון

אבנר דה-שליט

גדעון דורון

שמואל ליימן-ווילציג

בן מור

ששון סופר

אילנה קאופמן

צוות מכון לאונרד דיוויס:

יעקב בר-סימן-טוב, ראש המכון

לורה ורטון, ניהול כספים

שרון יכין-מזר, הפצה

עריכה:

עדנה קדמון

עריכה גרפית והפקה:

נועה ליכטינגר

איורים:

נעמה בנזימן

הגשת מאמרים לשיפוט:

פוליטיקה יוצא לאור פעמיים

בשנה, בקיץ ובחורף.

מתקבלים מאמרים בכל נושא

הקשור לפוליטיקה השוואתית,

מדיניות ציבורית, פוליטיקה

בישראל, מחשבה מדינית,

יחסים בינלאומיים, היסטוריה

פוליטית ונושאים קרובים.

המדיניות של מערכת פוליטיקה

היא להקדיש את חלקו העיקרי

של כל גיליון לנושא מסוים,

אשר יוכרז מראש בכתב העת

ובמכתבים למחלקות למדע

המדינה וליחסים בינלאומיים.

הגיליון האחד-עשר יוקדש

לנושא "אלימות פוליטית".

יחד עם זאת, אפשר ורצוי

להגיש מאמרים בכל נושא.

את המאמרים (עד 8,000

מלים) יש לשלוח לעורך, על פי

הכתובת להלן. יש לשלוח שני

עותקים, מודפסים בלבד, ללא

שם המחבר, על תוכנות Word

6.0 או Word 7.0 בלבד.

המאמרים לא יוחזרו

לשולחיהם. יש לצרף דף ובו

כתובת למשלוח הדו"ח. אפשר

קול קורא להגשת מאמרים

לגיליונות הבאים של

פוליטיקה:

גיליון מס' 11

אלימות פוליטית

(קיץ 2003)

גם להעביר מאמרים בדואר

האלקטרוני (בתוכנות הנ"ל).

מערכת פוליטיקה תעשה כל

מאמץ להשיב לכותבים תשובה

מנומקת באשר לקבלת/דחיית

המאמר בתוך ארבעה עד

חמישה שבועות.

כתובת למשלוח מאמרים:

פרופ' גד ברזילי

עורך "פוליטיקה"

החוג למדע המדינה

אוניברסיטת תל-אביב

רמת-אביב, תל-אביב 69978

דואר אלקטרוני:

gbarzil@post.tau.ac.il

מכירה ומנויים:

הנחות לסטודנטים/ות שיציגו

כרטיס תלמיד/ה.

רכישת מנוי:

במזכירות מכון דיוויס,

האוניברסיטה העברית,

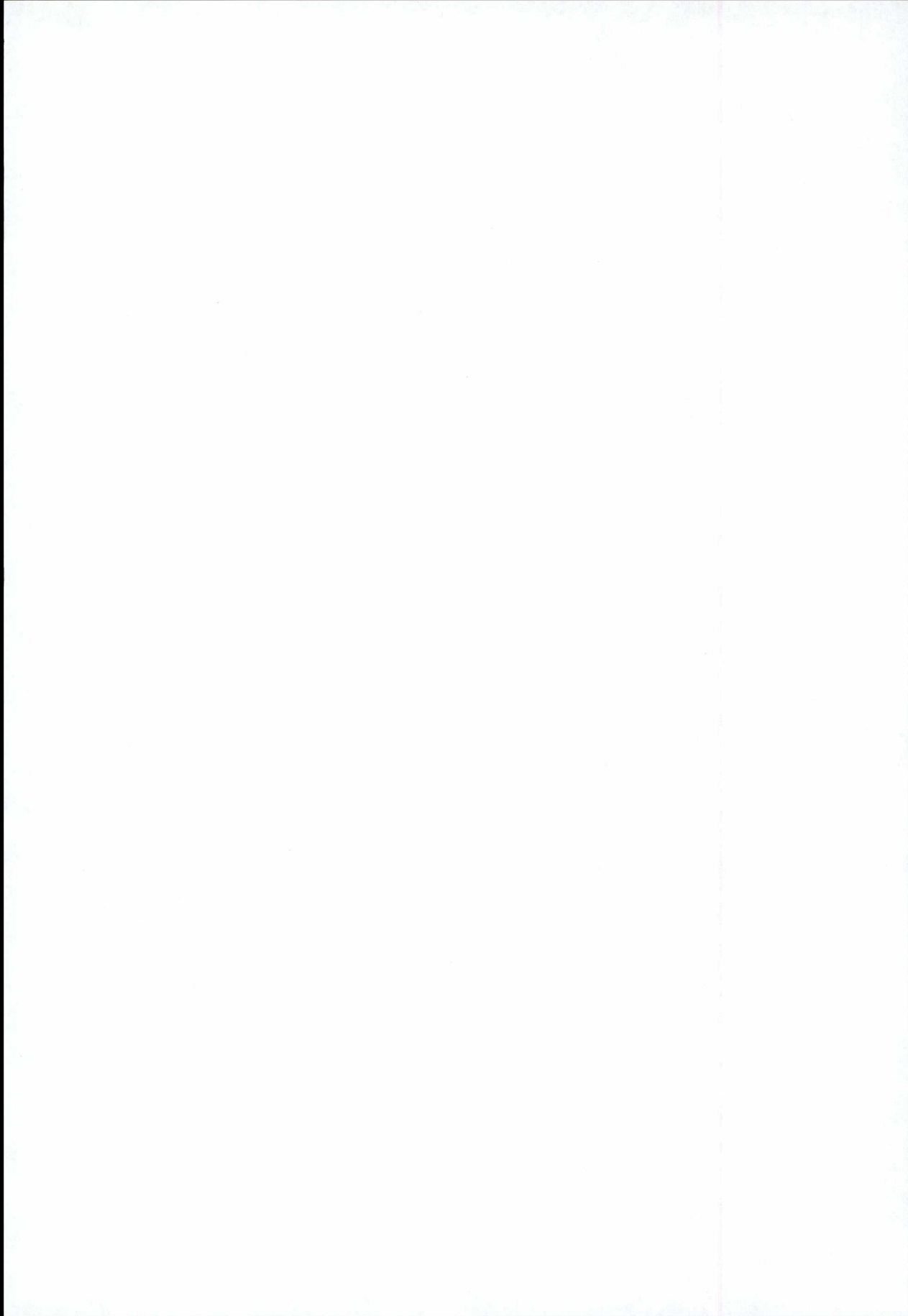
הר הצופים, ירושלים 91905

טל. 02-5882312

פקס. 02-5825534

דואר אלקטרוני:

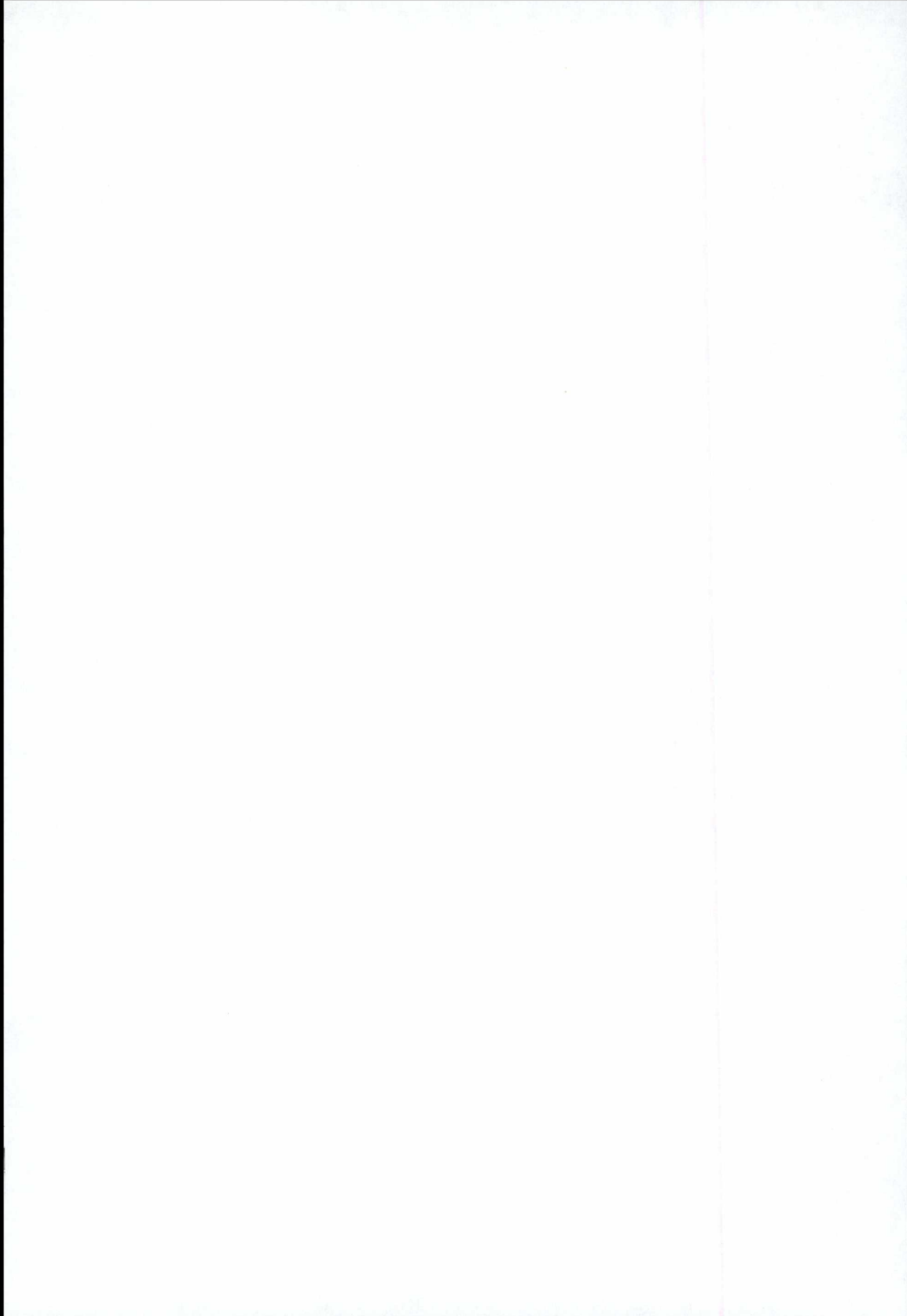
msdavis@mcc.huji.ac.il

תוכן

העניינים

- 7 דבר העורך
- 9 זכויות אדם
- 9 מדיניות ציבורית וזכויות אדם
שלמה מזרחי (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב)
אסף מידני (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב)
- 27 המאבק בחוק המפגשים: מן ה"שריף" אל "לוחם הגרילה"
מיכאל קרן (אוניברסיטת תל-אביב)
- 43 פרקטיקות מוסדיות וזכויות אדם: הסמוי והגלוי בפסיקות בג"ץ
ליורש בסקי (אוניברסיטת תל-אביב)
- 61 על חדרי עינויים ועל קירות אקוסטיים
דודי זכריה (אוניברסיטת תל-אביב)
- 87 "תרבות הביטחון" הישראלית – מקורותיה והשפעתה על הדמוקרטיה הישראלית
ראובן פד הצור (אוניברסיטת תל-אביב)
- 119 ביקורת ספרים
למען זכויות האחר
אדי קאופמן (האוניברסיטה העברית)
- 123 היסטוריה משפטית ממבט אחר
גד ברזילי (אוניברסיטת תל-אביב)

דבר העורך

קוראים יקרים,

בתי משפט ותביעה כללית. זאת ועוד, קשה לחשוב על מדינות מודרניות מבלי להתייחס לתרומתו של המשפט להסדרתם של החיים הציבוריים.

יחד עם זאת, משפט אינו רק מבנה מדינתי, אלא גם מוצר תרבותי וארגוני לא־מדינתי, שנותן ביטוי ומכונן ומקדם מאבקים חברתיים־פוליטיים מחוץ למדינה, ופעמים רבות גם נגדה. מסגרות לא־מדינתיות, כמו קהילות מיעוטים, קבוצות חברתיות, עורכי דין, ארגונים וולנטריים והמערכת הבינלאומית, יכולות להיות מקור להתפתחויות שונות של משפט לא־מדינתי. פעמים רבות, משפט המדינה עצמו, הנתפס בטעות כמקשה אחת, נותן הזדמנות לשימושים שונים ומשונים שמאפשרים את קידומן של זכויות אדם, וזאת באמצעים ובאופנים שהמחוקק לא צפה אותם. אין משטר פוליטי שהמשפט אינו מובנה בתוכו, כפי שאין משפט שאין בו גנום פוליטי. ההבחנה בין משפט לפוליטיקה מורכבת, שכן פעמים רבות עוסקים באותה תופעה ממש.

ברור לכן מדוע מדע המדינה חייב לעסוק בכל הסוגיות הללו. בארצות הברית, למשל, נתקשה למצוא כיום חוגים למדע המדינה במוסדות האקדמיים המובילים, שבהם אין לפחות שני מומחים בתחומי המשפט הציבורי. במסגרת האגודה האמריקנית למדע המדינה מצויים כיום ארבע יחידות שעניינן בבתי משפט, זכויות אדם, חקיקה ומשפט ציבורי. מיטב הוצאות הספרים האקדמיות מפרסמות כיום סדרות שונות בתחומים אלה, וכתבי עת מובילים מקדישים נפח לא מבוטל של פרסומים לדיונים בפוליטיקה ובמשפט. לימודי מדע המדינה ומשפטים במסגרת יחידה אחת היו זה מכבר לתופעה רווחת גם באירופה ובין. תקוותי היא שגיליון זה יוסיף עניין לנושאים אלה גם במסגרת מדע המדינה בישראל.

גיליון זה מוקדש למפגש המרתק בין מדע המדינה למשפטים בכלל ולסוגיה של זכויות אדם בפרט. המפגש הבין־תחומי הזה כולל בין השאר היבטים של מדיניות ציבורית, ארגונים וולנטריים מול המדינה, עורכי דין פרטיים בפועלם בתחום הציבורי של זכויות, בתי המשפט, ביטחון לאומי, פרקליטי מדינה והתביעה הכללית, תרבות ושיח של זכויות אדם ויחסי ישראל עם הפלסטינים. כל הנושאים הללו ואחרים נדונים במאמרים שלפניכם. מובן, שאין במאמרים אלה ובנושאים המגוונים המוצגים בהם כדי לכסות את הנושא רחב הממדים של הפוליטיקה במשפט והמשפט בהתייחסותו לפוליטיקה. אך כרך זה אמור לתרום לדיון של ממש בקרב אנשי מדע המדינה, משפטים, סוציולוגיה, אנשי חינוך ותקשורת, וכל המתעניינים בפוליטיקה ובמשפט.

לימודי הפוליטיקה והמדינה היו קשורים מאז ומתמיד בלימודי המשפט, החל מן התקופה הקלאסית המיוצגת, למשל, באפלטון, ועד העת החדשה. הסיבות לכך רבות: המשפט מייצג מערכת של היגדים נורמטיביים בדבר הצדק "הטוב", ומערכת של היגדים בדבר האסור והפסול. כבר בטקסטים הדתיים הקדומים העידו המלים צדק ומשפט על קיומם של חיים ציבוריים. לכן, ניכוסו של המשפט על ידי מוסדות הכנסייה והמלכות, ולאחר מכן, כמנגנון מדינתי, היה אמצעי של שליטה ובקרה בידי אליטות פוליטיות. המשפט היה לא רק ביטוי נורמטיבי, אלא גם זירה פוליטית של ממש לקונפליקטים ולדפוסים של שיתוף פעולה בקרב המדינה ובין המדינה ומוסדות וקבוצות מחוצה לה. הוא היה מוסד מכונן לאידאולוגיות מדינתיות ואמצעי מן המעלה הראשונה לקידומן של אותן אידאולוגיות. קשה לחשוב על מפעל של כינון מדינת לאום כלשהי, ללא מתן תשומת לב לשאלה כיצד פותחה אידאולוגיה משפטית כחלק מן האידאולוגיה הלאומית, וכיצד נבנו מוסדות משפט מרכזיים כגון,

תנאים פוליטיים וחברתיים קשים מאוד, וכנגד מוסכמות חברתיות ופוליטיות.

לי ורשבסקי מציגה במאמרה מחקר, שבו היא בוחנת אמפירית, על בסיס ממצאים ראשוניים, את התייחסותו של בית המשפט העליון לעתירות של פלסטינים תושבי הגדה המערבית ועזה. היא מראה בממצאיה שקיים פער של ממש, וסיבותיו הפוליטיות עמו, בין הפסיקות הרשמיות של בג"ץ המתפרסמות בפומבי, לבין הפשרות המשפטיות שהוא מעודד, ורבות מהן אינן ידועות לציבור הרחב וגם לא לקהילה המקצועית. ממצאיה מראים עד כמה השיח המשפטי והפוליטי הוא רב פנים, והנסתר בו עולה בהרבה על הגלוי.

מאמרו של דודי זכריה בוחן לעומק את הסוגיה הקריטית של עינויים ומנתח אותה מזווית ראייה תאורטית מעניינת ביותר. זכריה מציג ניתוח מקורי של פסיקות בית המשפט ושל פעולותיה של המערכת המשפטית כולה, ומראה כיצד המשפט נותן לגיטימציה לאלימות גם כאשר הוא לכאורה אוסר עליה. יחד עם זאת, המאמר חושף גם את הניגודים הפנימיים והאמביוולנטיות של הדרגים המקצועיים ביחסיהם עם הפוליטיקאים ועם לחצים ציבוריים שונים בשאלת העינויים ובשאלות של אלימות בכלל. זכריה מעניק כלים קונספטואליים חדשים להתמודדות עם שאלת העינויים כשאלה של פגיעה בזכויות אדם. הוא מעניק גם כלי ניתוח מקוריים להבנת התהליכים הפוליטיים במסגרת מדיניות החקירות של השב"כ.

את הגיליון חותם מאמרו המעמיק ורחב היריעה של ראובן פדהצור הסוקר את התפתחותה של תרבות הביטחון בחברה הישראלית מראשיתה, ומצביע על אותן סביבות ארגוניות ופוליטיות, שעלולות להשפיע לרעה על שיח זכויות האדם בישראל.

אני מודה לפרופ' יעקב בר סימן טוב, ראש המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס, שהזמין אותי לערוך את הקובץ הזה ואת הקובץ הבא שיעסוק באלימות פוליטית.

פרופ' גד ברזילי

מדע המדינה יכול להוסיף רבות להבנת המשפט עצמו, שכן אנשי מדע המדינה מאומנים בניתוח המרכיבים של העולם הפוליטי. ראשית, תאוריות של כוח פוליטי מאפשרות להם לנתח את המשפט ולהבינו כזירה שבה יש מרכיבי כוח פוליטי וכמרחב שהוא עצמו חלק ממבנה הכוח של המדינה. שנית, אנשי מדע המדינה מאומנים לנתח תרבויות פוליטיות, וממילא הם עשויים להבין היטב את היחס הציבורי, על מגמותיו ושונויותיו, כלפי המשפט וכלפי מוסדותיו, וכיצד מוסדות המשפט תורמים לעיצובה ולהתפתחותה של תרבות פוליטית. שלישית, אנשי מדע המדינה מכירים היטב מודלים ותאוריות בתחום של מדיניות ציבורית, והמשפט הוא מרכיב חשוב במדיניות זו. רביעית, מדע המדינה מבוסס על תאוריות דמוקרטיות המאפשרות לנו להבין טוב יותר את הקשר בין אתגרים משפטיים שונים לבין יסודות דמוקרטיים, למשל, שאלת חשיבותם של מיעוטים לדמוקרטיה. חמישית, אנשי מדע המדינה עוקבים אחרי התפתחויות בינלאומיות ומסוגלים להעריך את חשיבותן לזכויות אדם. ללא הבנה כה אינטימית ויסודית של עולם הפוליטיקה ספק אם ניתן להבין מהו משפט. המשפט עצמו אינו נושא את עצמו, אלא הוא סוג של שפה פוליטית המשקפת מושגים פוליטיים, אינטרסים פוליטיים, ריבוד חברתי, אידאולוגיות מדיניות, כוח ושלטה. לכן, ספק אם ניתן להבין פוליטיקה מבלי להבין מהו משפט.

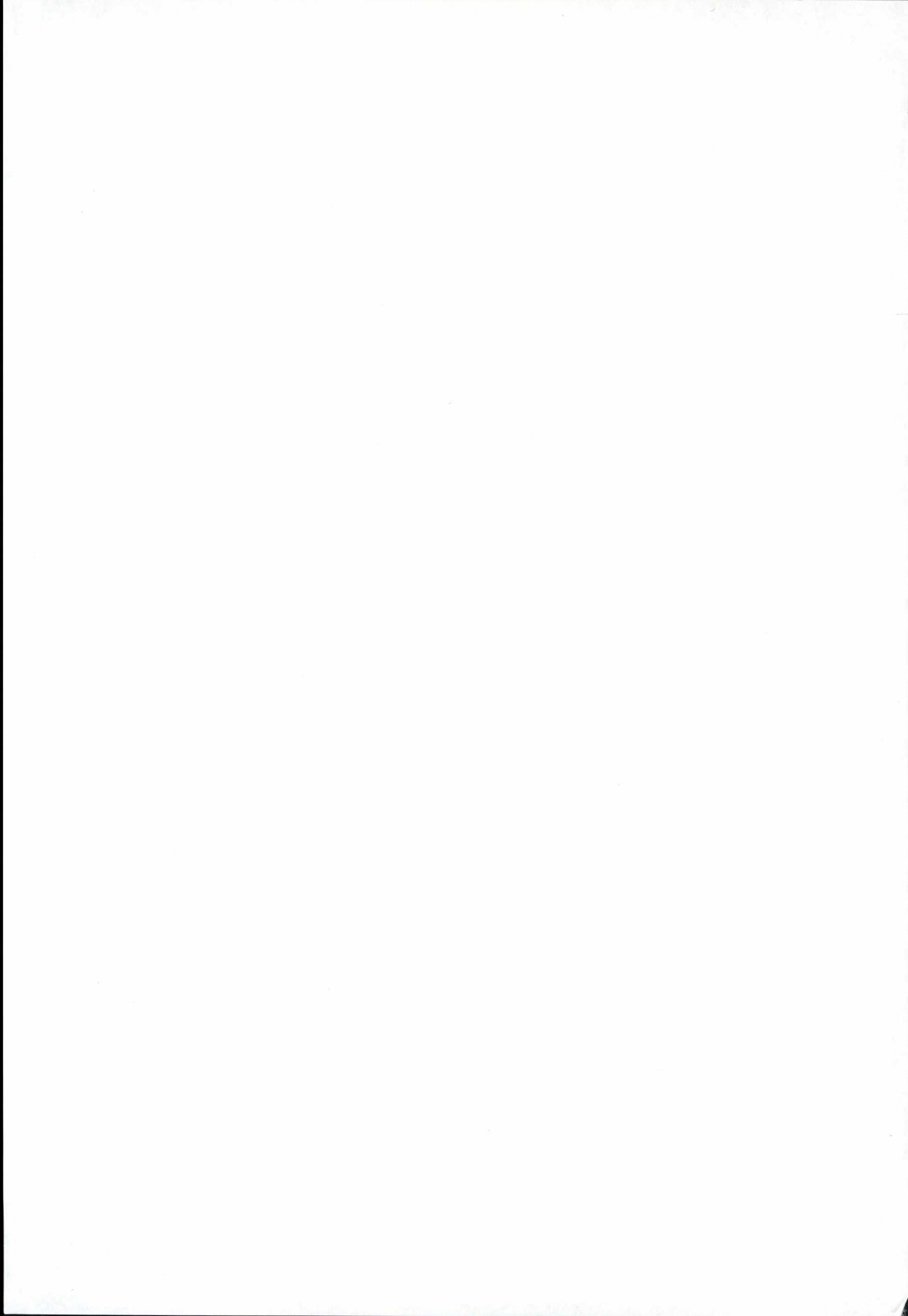
קובץ המאמרים שלפניכם מבוסס כולו על מחקרים מקוריים, והוא מנסה להצביע באופן ייחודי על כמה מאותם היבטים של פוליטיקה ומשפט.

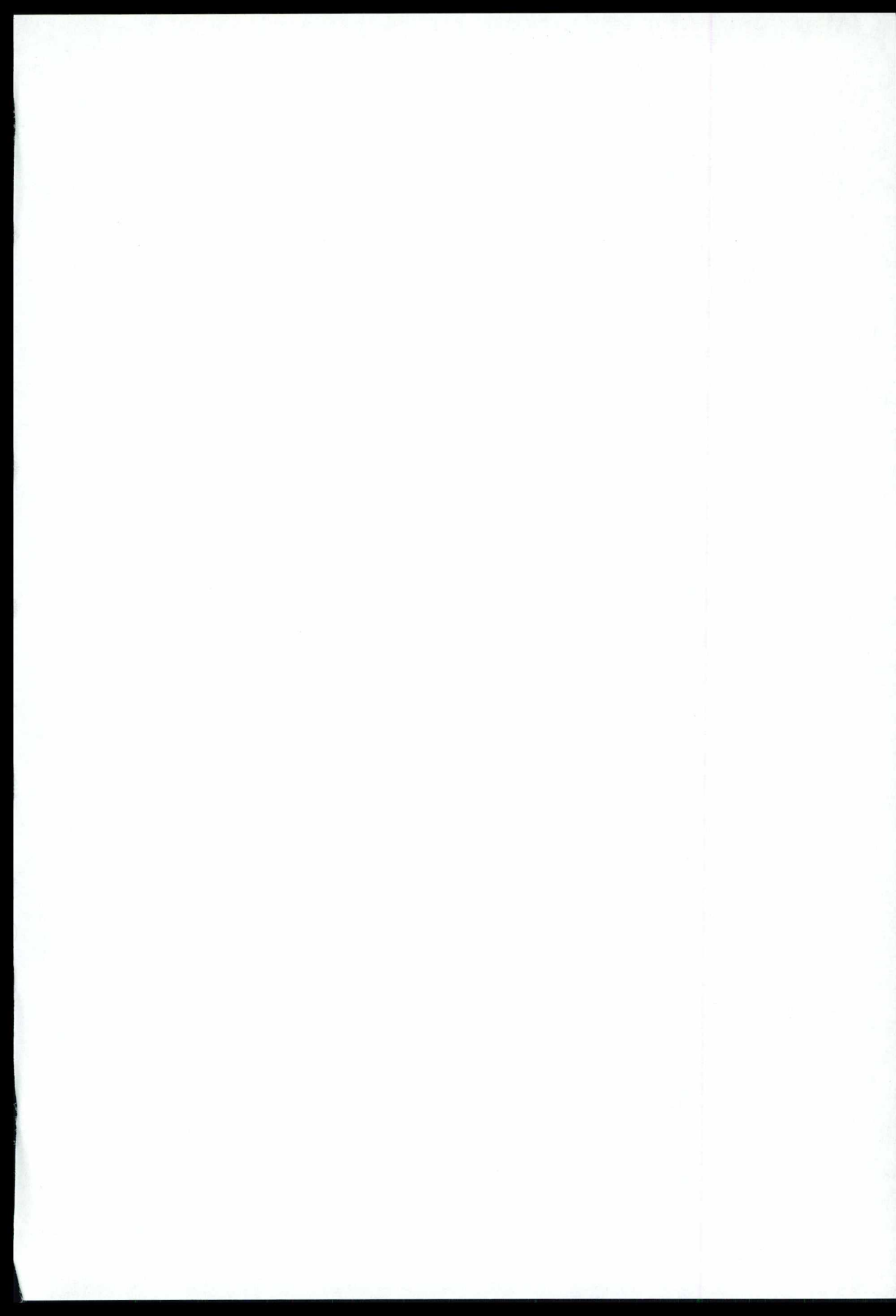
שלמה מזרחי ואסף מידני מתווים את הבנת המשפט והשינוי המשפטי בכלים של מדיניות ציבורית, ובכך תורמים מאוד להבנתה של מדיניות ציבורית מההיבט המשפטי. זהו פרויקט ייחודי שטרם ראה אור בישראל.

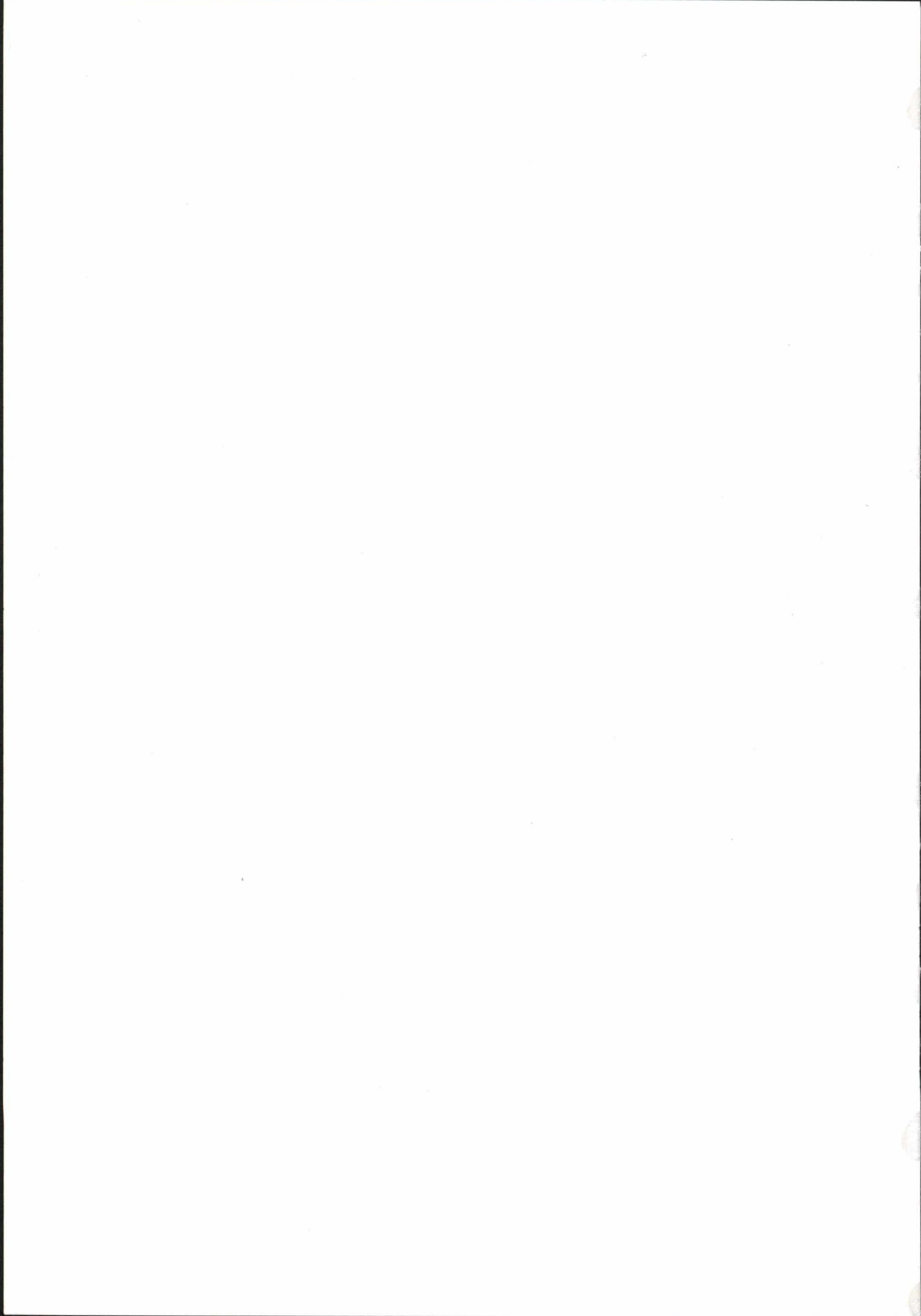
מיכאל קרן חושף במאמרו המרתק כיצד עורכי דין פרטיים השתמשו בטקסטים משפטיים כדי לקדם מטרות פוליטיות ציבוריות וזכויות אדם, למרות

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. No specific content can be transcribed.]

המכון ליחסים בינלאומיים
ע"ש לאונרד דיוויס
האוניברסיטה העברית
בשיתוף העמותה הישראלית
לחקר הפוליטיקה